

**From the Universal Human Rights Treaty-Based Institutions to
the Human Rights Council:
Comparative Study and Necessity of Consolidation**

Abdollah Abedini*

*Faculty Member of the Institution for Research and Development in the Humanities
(SAMT), Iran*

Sahar Hassani

*L.L.M Student of Human Rights Law, Mazandaran University, Iran
(Email: s.hasani@stu.umz.ac.ir)*

(Received: 2020/09/16, Accepted: 2021/12/06)

Abstract

Due to the great importance of human rights and its direct relationship with maintaining international peace and security, treaty institutions have emerged to monitor and control the implementation of human rights treaty standards. Such bodies are committees that act as monitoring bodies for universal human rights treaties. So far, 10 committees have been established in this way in the UN system. The committees, which form their main activities in this field through the State reporting system, have so far had significant effects on the implementation of human rights and the reform of national laws. Despite all the positive achievements of these institutions, there is a negative reality in this system; the system has never been carefully and coherently planned. Such incoherence and planning have led to many negative consequences, including financial problems, lack of staff and, insufficient effectiveness. The purpose of this article is to examine the various ideas and solutions to solve the problem of incoherence and waste of resources by asking whether it is time to consolidate these institutions in the Human Rights Council to solve the problems.

Keywords

United Nations, Human Rights Council, Human Rights Monitoring Committees, UNHCR, Treaty-Based Bodies.

* Corresponding Author; Email: a.abedini@samt.ac.ir, Fax: 02144248777

مطالعات حقوق تطبیقی

دوره ۱۳، شماره ۱

بهار و تابستان ۱۴۰۱

صفحات ۲۷۹ تا ۳۰۰ (علمی - پژوهشی)

بررسی تطبیقی ضرورت تجمیع نهادهای معاهده محور جهانی

حقوق بشر ذیل شورای حقوق بشر

عبدالله عابدینی*

عضو هیئت علمی پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)

سحر حسنی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق بشر دانشگاه مازندران

(Email: s.hasani@stu.umz.ac.ir)

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۵)

چکیده

به دلیل اهمیت فراوان حقوق بشر و رابطه مستقیم آن با حفظ صلح و امنیت جهانی، نهادهای معاهداتی برای نظارت و کنترل نحوه اجرای موازین معاهدات حقوق بشر پدید آمده‌اند. این نهادها کمیته‌هایی هستند که به‌عنوان رکن نظارتی معاهدات جهانی حقوق بشر عمل می‌کنند. تاکنون ۱۰ کمیته به این شکل در نظام ملل متحد تأسیس شده‌اند. این کمیته‌ها که از طریق سیستم گزارش‌دهی دولتی عمده فعالیت خود را در این زمینه شکل می‌دهند، تاکنون آثار قابل توجهی بر نحوه اجرای حقوق بشر و اصلاح قوانین ملی کشورها داشته‌اند. به‌رغم کلیه دستاوردهای مثبت این نهادها واقعیتی منفی در کالبد این سیستم نهفته شده و آن اینکه سیستم یادشده هرگز به‌طور دقیق و منسجم برنامه‌ریزی نشده است. این عدم انسجام و برنامه‌ریزی برای این سیستم تبعات منفی بسیاری از جمله مشکلات مالی، کمبود نیروی انسانی و عدم اثرگذاری کافی را در پی داشته است. هدف این مقاله بررسی دیدگاه‌ها و راهکارهای گوناگون برای حل معضل عدم انسجام و اتلاف منابع با طرح این پرسش است که آیا زمان تجمیع این نهادها در شورای حقوق بشر برای رفع مشکلات یادشده فرا رسیده است یا خیر.

واژگان کلیدی

سازمان ملل متحد، شورای حقوق بشر، کمیته‌های نظارتی، کمیساریای عالی حقوق بشر، نهادهای معاهده محور.

مقدمه

سازمان ملل در سال‌های اخیر برای نهادینه‌سازی حقوق بشر در سطح ملی و اجرای هرچه بهتر و صیانت از آن تلاش‌های بسیاری نموده است که تشکیل ارکان نظارتی فرعی یعنی نهادهای معاهده‌محور سازمان ملل را می‌توان به‌عنوان ثمره قابل توجه این تلاش نام برد (ولدبیگی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۲۶). نهادهای معاهداتی حقوق بشر برای نظارت بر نحوه اجرای قواعد حقوق بشر در کشورهای عضو پدید آمده‌اند. این نهادها از طریق دریافت گزارش‌های دولتی و بررسی آنها طبق اطلاعات دریافتی از نهادهای مختلف دیگر و ارائه نتایج بررسی خود در قالب توصیه‌نامه و پیشنهاد برای رفع نواقص در انجام تعهدات انجام وظیفه می‌کنند. علاوه بر این، نهادهای یادشده می‌توانند تفاسیر عمومی و دیدگاه‌های مشورتی خود را برای تفسیر مفاد معاهدات حقوق بشر ذی‌ربط و شفاف‌سازی آنها برای راهنمایی کشورها نیز ارائه دهند. بسیاری از این نهادها قابلیت دریافت شکایات فردی در موارد نقض حقوق بشر و پیگیری و تحقیق برای کشف زمینه‌های نقض فاحش حقوق بشر را نیز برعهده دارند.

از سال ۱۹۷۱ تاکنون ۱۰ نهاد معاهده‌ای در سطح سازمان ملل متحد تأسیس شده که هر یک به شکلی تقریباً یکسان به انجام وظایف یادشده پرداخته‌اند. هر یک از این نهادها اثر قابل توجهی بر بهبود روند اجرای حقوق بشر در سطح ملی و بین‌المللی داشته‌اند و همین موضوع سبب رشد روزافزون آنها از دهه هشتاد میلادی به بعد شده است. در واقع، این امر نتیجه مقبولیت آنها نزد کشورها و نیز اعتماد آنها به چنین سیستمی است. طبق پیشنهاد کمیسر عالی وقت برای متحدالشکل نمودن نهادهای معاهداتی سازمان ملل متحد در ۲۲ مارس سال ۲۰۰۶، بیش از ۷۱ درصد کشورها، معاهدات حقوق بشری ذی‌ربط را تصویب کرده‌اند (19: 2006/HRI/MC/2006/2). از دیگر دستاوردهای این سیستم می‌توان به اثر قابل توجه تفاسیر عمومی و آرای این نهادها در رسیدگی به شکایات فردی و حتی اثر آنها در شکل‌گیری عرف و رویه بین‌المللی اشاره نمود.

به‌رغم این دستاوردها، چنین پیشرفت روزافزونی در بستر زمان سبب پدیداری موانع و نواقص در عملکرد این نهادها نیز شده است. عمده این مشکلات و نواقص که از ابتدای شکل‌گیری این سیستم وجود داشته با گزارش دبیر کل وقت سازمان ملل (A/RES/37/44, 1982: 1-4; Abashidze, 2019: 362) پررنگ‌تر شده و توجه جامعه بین‌المللی را بر لزوم تلاش جهت رفع آنها به خود معطوف داشته است.

این مشکلات که از عدم برنامه‌ریزی دقیق سیستم و تغییرات تصادفی آنها در ظرف زمان نشئت می‌گیرد، با عدم هماهنگی بین عملکرد این نهادها و ازدیاد تعداد آنها تشدید شده، سبب پدید آمدن مشکلات مختلفی گردیده است؛ از جمله کمبود منابع مالی و نیروی انسانی، تفاوت و

اختلاف در تفاسیر عمومی، تعویق بررسی گزارش‌ها، عدم گزارش‌دهی منظم دولت‌ها به دلیل دشواری مسیر ارائه چنین گزارش‌هایی به نهادهای مختلف در اثر زمان‌بندی نزدیک به هم و داشتن فرایندهای شکلی متفاوت. اهمیت و ضرورت حل این مشکلات در روند تدریجی فرهنگی شدن حقوق بشر بین‌الملل آن است که چنین نواقصی در عمل میزان تأثیرگذاری این سیستم را در روند توسعه حقوق بشر در سطح ملی و بین‌المللی دستخوش تغییرات ناخوشایند و نامطلوبی نموده است (شیخی، ۱۳۸۹: ۱۳۹). بنابراین برای حل این مشکلات در طول سال‌ها، افراد و نهادهای مختلف پیشنهادها و متعددی ارائه داده‌اند که از جمله مهم‌ترین آنها که موضوع بررسی این مقاله نیز می‌باشد، می‌توان به طرح پیشنهادی «کوفی عنان»: (A/57/387, 2002: 363) Abashidze, 2019: 11-12، دبیر کل وقت سازمان ملل، و نیز «ال اربور» (HRI/MC/2006/2, 2006: 10-13; Pillay, 2012: 28)، کمیسر عالی سازمان ملل، مبنی بر لزوم اتحاد این نهادها ذیل نهادی واحد اشاره نمود. اگرچه این طرح در زمان پیشنهاد خود با مقبولیت و حمایت کافی روبه‌رو نشد و طرح دیگری ذیل قطعنامه ۶۸/۲۶۸، (A/RES/68/268, 2014: 1-2; A/59/2005, 2005: 39-53) سازمان ملل جایگزین آن شد، ولی بررسی آثار و نتایج طرح جایگزین و مشاهده ناکارآمدی آن، ضرورت لزوم بازگشت به طرح پیشنهادی اربور و کوفی عنان را دوچندان کرد.

پرسش نوشتار حاضر آن است که پس از آزمودن راهکارهای مختلف تقویتی و عدم مشاهده نتیجه مطلوب از آنها، آیا زمان آن فرا نرسیده تا با تأمل بیشتر بر طرح پیشنهادی دبیر کل سازمان ملل و کمیسر عالی به مسئله اتحاد این نهادها ذیل نهادی واحد بیندیشیم؟ این مقاله در پی آن است با طرح و بیان مسائل مرتبط در دو بخش، پاسخی درخور و منطقی برای این پرسش بیابد. بخش نخست به بررسی نهادهای مختلف موجود جهت نظارت و تضمین اجرای حقوق بشر و دستاوردها و وظایف آنها می‌پردازد و بخش بعدی به بررسی چالش‌های این نهادها و پیشنهادها و مختلف برای رفع این نواقص و تأثیر آنها بر اصلاح ساختار این نهادها خواهد پرداخت. شایان ذکر اینکه آثار فارسی اندکی به موضوع نهادهای معاهده‌محور به‌طور کلی و بررسی تطبیقی و ضرورت تجمیع آنها در شورای حقوق بشر پرداخته‌اند.

۱. نهادهای معاهده‌محور سازمان ملل متحد و شورای حقوق بشر

۱.۱. وظایف نهادهای معاهداتی

نهادهای معاهداتی سازمان ملل متحد کمیته‌هایی متشکل از کارشناسان مستقل و متخصص هستند که وظیفه نظارت و بررسی نحوه اجرای قواعد حقوق بشر ذیل کنوانسیون‌ها و معاهدات حقوق بشری سازمان ملل را برعهده دارند. این کمیته‌ها ستون اصلی نظارتی سازمان ملل

می‌باشند که از روش‌های مختلفی وظیفه نظارتی خود را انجام می‌دهند. از جمله مهم‌ترین آنها که تنها روش اجباری و در عین حال منعطف‌ترین روش کمیته‌ها نیز قلمداد می‌شود، سیستم گزارش‌دهی دولتی است (زمانی، ۱۳۸۵: ۲۹۹). هر کشور عضو سازمان ملل متحد با پیوستن به کنوانسیون‌های حقوق بشری بین‌المللی تعهد می‌یابد در زمان مقرر به صورت منظم گزارشی مبنی بر نحوه اجرای قواعد معاهده ذی‌ربط به کمیته مربوطه ارسال نماید. تاکنون ۱۰ نهاد معاهده‌ای برای کنوانسیون‌های حقوق بشری مختلف سازمان ملل پدید آمده است که تقریباً همگی از یک روش مشابه و مشترک برای دریافت گزارش دولت‌های عضو استفاده می‌کنند.

کشورها به صورت معمول یک یا دو سال پس از تصویب هر معاهده موظف‌اند گزارش اولیه خود را درباره وضع حقوق بشر در کشور خود ارائه دهند و پس از آن عمدتاً هر چهار یا پنج سال یکبار به صورت دوره‌ای موظف به انجام این کار هستند. بررسی گزارش‌ها از سوی این کمیته‌ها از طریق دریافت اطلاعات مختلف مبنی بر وضع اجرای حقوق بشر در کشورها از طرف نهادهای دولتی و غیردولتی مستقر در همان کشور و یا منابع دیگر نظیر سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیردولتی با تشکیل جلسات حضوری و یا مجازی به صورت کتبی و شفاهی به همراه هیئتی از کشور تحت بررسی پیگیری می‌شود و سرانجام نتایج بررسی در قالب توصیه یا پیشنهاد، از سوی کمیته به کشور ابلاغ می‌گردد (میرعباسی، ۱۳۹۶: ۱۲۶-۱۲۵؛ منفرد و طباطبایی، ۱۳۹۶: ۵۶).

افزون بر وظیفه نظارتی، کمیته‌های معاهداتی وظایف دیگری نیز برعهده دارند که از جمله مؤثرترین آنها می‌توان به سیستم دریافت شکایات فردی و بین‌دولتی اشاره کرد (زمانی، ۱۳۸۵: ۳۰۰). کمیته‌های نظارتی سازمان ملل به‌عنوان نهادهایی شبه‌قضایی اغلب می‌توانند از مدعیان نقض حقوق بشر و عدم رعایت و اجرای معاهدات حقوق بشری شکایاتی دریافت کرده، آنها را بررسی و اقدام به صدور رأی و تخمین میزان خسارت وارده نمایند. در این مسیر می‌توانند اقدامات دولت مربوطه را به‌عنوان خواننده پرونده بررسی و از مقامات مسئول پاسخی لازم را درباره ادعای مطروحه طلب کنند. البته کمیته‌ها زمانی قادر به پذیرش چنین پرونده‌هایی هستند که فرد قربانی مراحل داخلی جبران خسارت را طی نموده، اما موفق به احقاق حقوق خود نشده و همچنین لازم است کمیته‌ها از رسیدگی به پرونده‌های درحال بررسی در کمیته‌های دیگر در صورت مشابهت کامل موضوع و ادله و طرفین دعوا نیز خودداری ورزند. در این حالت، کمیته‌ها به‌عنوان نهادهای شبه‌قضایی شناخته می‌شوند، زیرا آرای آنها از الزام‌آوری و ضمانت اجرای مشابه محاکم داخلی برخوردار نیست. ولی این موضوع نیز سبب بی‌تأثیری کامل آرای آنها نخواهد بود، زیرا این تصمیمات می‌تواند در پدید آمدن رویه و عرف بین‌المللی درباره نحوه ماهیت و اجرای حقوق بشر مؤثر باشد، ضمن اینکه سبب شفافیت هرچه بیشتر مفاد معاهدات حقوق بشری می‌شود (Lhotský, 2017: 8; Krommendijk, 2015: 195-210). شایان ذکر است در سال ۱۹۴۷ دولت استرالیا پیشنهادی را مبنی بر تأسیس دیوان جهانی حقوق بشر

در خلال مباحث مربوط به تأسیس کمیسیون حقوق بشر مطرح نمود که با اقبال دولت‌ها مواجه نشد. دلیل این امر نیز عدم آمادگی دولت‌ها در پذیرش صلاحیت دیوان یادشده برای رسیدگی به نقض حقوق بشر در عرصه جهانی بود. در واقع، دولت‌ها با انعقاد معاهدات حقوق بشری در سطح جهانی و ایجاد سازوکار کمیته نظارتی در آنها و همچنین، اعطای صلاحیت رسیدگی غیراجباری به نقض‌های انجام‌شده سعی داشتند به‌نوعی ایده تأسیس دادگاه جهانی حقوق بشر را با اعطای صلاحیت به این کمیته‌ها جبران نمایند؛ به‌خصوص اینکه محاکم منطقه‌ای حقوق بشر در سطح اروپا، امریکا و آفریقا نیز تا حد بسیاری به این ایده کمک کردند. با این حال، ایده تأسیس دادگاه جهانی حقوق بشر هنوز طرف‌دارانی دارد، به‌طوری که حتی برخی حقوق‌دانان در دهه اخیر پیش‌نویس تأسیس این دادگاه را مطرح کردند و از سوی سایر حقوق‌دانان با انتقادات سختی مواجه شدند. دولت‌ها نیز همچنان اقبالی به این ایده نشان نمی‌دهند (Nowak, 2018: 272-275)؛ با این حال، حساسیت‌های مربوط به رسیدگی‌های مرتبط با حقوق بشر در قبال دولت‌ها (به‌نحوی که پس از دهه‌ها از آغاز به کار کمیته‌های حقوق بشر در سال ۲۰۱۸ نخستین دعوی بین‌الدولی در کمیته محو کلیه اشکال تبعیض نژادی مطرح شد) و همچنین، وجود نهادهای شبه‌قضایی همچون کمیته‌های معاهداتی و دادگاه‌های منطقه‌ای هنوز نتوانسته است نیاز به وجود چنین دادگاهی را با توجه به وجود دیوان بین‌المللی دادگستری که دارای صلاحیت عام رسیدگی، به اقتناع‌آوری توجیه نماید.^۱

کارکرد سوم، توانایی و صلاحیت ارائه تفاسیر عمومی و نظریات مشورتی است. کمیته‌ها می‌توانند مفاد یادشده را تفسیر نمایند که در زدودن ابهامات کشورهای عضو نسبت به مفاد معاهده مربوط نقش‌آفرینی خواهد کرد. همچنین مجموعه این تفاسیر نیز می‌تواند سبب بروز رویه و عرف بین‌المللی درباره موضوعات مختلف حقوق بشری باشد.

(<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/NgoHandbook/ngohandbook4.pdf>: 2021).

علاوه بر وظایف عمومی و کلی گفته‌شده که میان تمام ۱۰ کمیته موجود مشترک است، برخی از این کمیته‌ها با توجه به اختیارات و صلاحیت‌هایی که معاهده حقوق بشری ذی‌ربط قائل می‌شود، می‌توانند وظایف خاص و موردی دیگری نیز داشته باشند که از جمله آنها می‌توان به وظیفه اقدام و هشدار فوری در مواجهه با نقض سیستماتیک و فاحش حقوق بشر و یا مواردی که نیازمند اقدام آنی هستند، اشاره نمود. علاوه بر این، برخی از کمیته‌ها جدای از صلاحیتی که در بررسی مستقل رعایت حقوق بشر در یک کشور دارند، می‌توانند فارغ از بحث شکایت نیز به بررسی و تحقیق درباره روند اجرای حقوق بشر در کشورها و یا برخی کشورهای

۱. در زبان فارسی، ر.ک. حسین آقایی جنت‌مکان (۱۳۸۷). «ضرورت تشکیل دادگاه جهانی حقوق بشر»، اندیشه‌های حقوق خصوصی، ش. ۱۳، صص ۹۷-۹۴.

خاص برای کشف موارد و زمینه‌های نقض سیستماتیک و فاحش حقوق بشر نیز پردازند
 (https://www.ohchr.org/Documents/Publications/NgoHandbook/ngohandbook4.pdf
 2021; https://www.universal-rights.org/human-rights-rough-guides/a-rough-guide-
 to-the-human-rights-treaty-bodies: 2021)

روند کاری این کمیته‌ها نیز دوره‌ای و به شکل پاره‌وقت با تشکیل تعداد جلساتی معین در
 هر سال پیگیری می‌شود. تعداد این جلسات و بازه زمانی آنها از طریق آیین‌نامه هر کمیته و نیز
 مفاد کنوانسیون ذی‌ربط درباره صلاحیت و وظایف آنها مشخص می‌شود. همان‌طور که اشاره
 شد هر کمیته می‌تواند آیین‌نامه مخصوصی برای خود تصویب نماید که مفاد آن آیین‌نامه
 عمدتاً شرایط شکلی ارائه گزارش‌ها و بررسی آنها و نحوه تشکیل جلسات را دربر می‌گیرد
 (قانع، ۱۳۹۵: ۱۳۱؛

(https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SP/ CodeOfConduct.pdf: 2021).

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، از سال دهه هشتاد میلادی این نهادها رشد روزافزون و
 تأثیر قابل توجهی در نتیجه رشد مصوبات و معاهدات حقوق بشری بین‌المللی یا منطقه‌ای
 داشته‌اند که مصادیق چنین رشدی را می‌توان در اعتماد هرچه بیشتر دولت‌ها به این سیستم و
 به رسمیت شناختن آنها جهت رسیدگی به مشکلات حقوق بشر مشاهده نمود و به‌عنوان مثالی
 متأخر می‌توان به پرونده قطر علیه امارات و عربستان اشاره نمود

(https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CERD/CERD-C-99-3.pdf: 2021).

۲.۱. شورای حقوق بشر

شورای حقوق بشر با قطعنامه ۶۰/۲۵۱ (A/RES/60/251, 2006: 2) مجمع عمومی سازمان ملل
 متحد در سال ۲۰۰۶ جایگزین کمیسیون حقوق بشر شد (میرعباسی و میرعباسی، ۱۳۹۶: ۴۲-۴۳؛
 https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2005-04-07/secretary-generals-
 address-commission-human rights: 2021)

این نهاد متولی اصلی حقوق بشر سازمان ملل متحد و از ارکان فرعی وابسته به مجمع عمومی
 است. شورا با حمایت از پیشنهاد کوفی عنان درباره ایجاد یک نهاد حقوق بشری جدید با اعتبار
 بیشتر شکل گرفت. این شورا در پی تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل برای دستیابی به
 اهدافی نظیر صلح و امنیت و توسعه حقوق بشر جایگزین کمیسیونی شد که پس از بیش از
 شش دهه فعالیت مورد انتقاد شدید کشورهای عضو قرار گرفته بود. از جمله انتقادات بی‌شمار به
 کمیسیون این بود که به اعتقاد کشورها کمیسیون تبدیل به رکنی سیاست‌زده شده، مسیر و
 هدف خود را گم کرده بود، زیرا در فرایند رسیدگی به اوضاع اجرای حقوق بشر در کشورها
 اعتدال را رعایت نکرده، به وضعیت برخی کشورها بیش از آنچه که باید توجه نشان داده و
 برخی را به دلایل عمدتاً سیاسی از نظر دور افکنده بود. همچنین به اعتقاد بسیاری، روند

بررسی‌های کمیسیون تبدیل به روشی فرمالیته شده بود، زیرا تعداد زیادی از کشورها با لابی‌گری و نفوذ دوچندان در این کمیسیون موفق به پوشاندن خطاهای خود می‌شدند. همچنین موضوع توازن اعضا طبق مناطق جغرافیایی مختلف نیز از موارد انتقادی به کمیسیون حقوق بشر بود که مجموع این انتقادات سبب شد تا اعتقاد بر کارایی کمیسیون از بین برود و لزوم ایجاد نهادی تازه‌نفس برای رفع این خطاها دوچندان شود که حاصل چنین نیازی تشکیل شورای حقوق بشر بوده است (Alston, 2020: 182) (میرعباسی و میرعباسی، ۱۳۹۶: ۴۲-۴۳). شورای حقوق بشر به صورت کلی به جهت آنکه نهادی جایگزین کمیسیون است، وارث وظایف، سازوکارها، مسئولیت‌های آن نیز می‌باشد (رنجبریان و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۲۵) و همچنین در روند اصلاح ایرادات کمیسیون وظایفی خاص و جدید نیز برای آن تعریف شده است. وظایف شورا به شرح زیر است:

- بررسی ادواری جهانی تعهدات حقوق بشری اعضای سازمان ملل از طریق تعامل و همکاری با کشور مورد بررسی و تهیه اطلاعات از سوی نهادهای مختلف دولتی و غیردولتی. مطابق قطعنامه مؤسس شورای حقوق بشر در سال ۲۰۰۶، بررسی دوره‌ای جهانی یک سازوکار همکاری است و به نحوی سازنده، غیرتقابلی و غیرسیاسی برنامه‌ریزی شده است. اصل بنیادین این سازوکار جهانی بودن آن است و تمام اعضای ملل متحد فارغ از اینکه به عضویت معاهدات حقوق بشری جهانی درآمده باشند یا خیر، بر اساس فرم‌های مرتبط بررسی می‌شوند. ضمن اینکه تمامی حق‌های بشری بر اساس شرایطی یکسان طبق اصول وابستگی متقابل، غیرقابل تفکیک بودن و ارتباط درونی حق‌های بشری ارزیابی می‌شوند. در عمل نیز دولت‌ها چالش خاصی را نسبت به رویکرد شورا در این مورد مطرح نکرده‌اند. دولت‌ها در ارائه پاسخ به پرسش‌های مطرح‌شده در فرایند بررسی دوره‌ای جهانی آزاد هستند (Tomuschat, 2019: 8-12). بر این اساس، هریک از دولت‌های عضو موظف به ارائه گزارشی مبنی بر وضعیت اجرای حقوق بشر در تمام قلمرو صلاحیتی خود به شورای حقوق بشر در قالب «آیین بررسی دوره‌ای جهانی» (Universal Periodic Review) است (سادات اخوی، ۱۳۹۰: ۱۴۷ و شریفی، ۱۳۹۷: ۴۹-۴۶).
- کمیته مشورتی شورای حقوق بشر که جایگزین کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر کمیسیون حقوق بشر شد، وظیفه مطالعه و بررسی و ارائه توصیه درباره مسائل مختلف حقوق بشری را به شورای حقوق بشر دارد.
- سیستم شکایت بین‌دولتی و فردی که طی آن شورا به بررسی شکایات مدعیان نقض حقوق بشر در سراسر دنیا از طریق اثبات موثق وجود زمینه‌های نقض فاحش و آشکار حقوق و آزادی‌های بنیادین بشری در مناطق مختلف می‌پردازد. شورا می‌تواند چنین شکایاتی را از طریق افراد و یا گروه‌ها و سازمان‌های مختلف دریافت نماید.

▪ رویه‌های ویژه نظارتی که از طریق گزارشگران ویژه شورا و کارشناسان مستقل با دریافت و تحلیل اطلاعات و بررسی آنها و نیز مطالعه شکایات فردی و پاسخ به آنها و ارسال تقاضای فوری جهت پاسخگویی به کشورها در موارد موردنیاز صورت می‌گیرد. این رویه‌های ویژه می‌توانند به صورت مأموریت کشوری و یا موضوعی انجام شوند (ذاکریان و مختاری، ۱۳۹۸: ۷۶-۷۴). در مأموریت کشوری، تمرکز بر کشوری خاص و در مأموریت موضوعی، تمرکز بر یک موضوع خاص حقوق بشری است. این رسیدگی‌ها طی گزارش‌های علنی از سوی شورا یا کمیته مشورتی در جلسه‌ای سالانه در ژنو بررسی می‌شوند. مکاتبه و دیدار از کشورها و انتشار گزارش‌ها و تدارک اطلاعات و صدور اطلاعیه رسانه‌ای در مسائل موردنیاز از جمله کارکردهای رویه‌های ویژه است. همان‌طور که بیان شد، این بررسی‌ها از سوی گزارشگران خاص و کارشناسان مستقل صورت می‌پذیرد. این کارشناسان در قالب بررسی کشوری یا موضوعی از طریق دریافت اطلاعات از منابع گوناگون دولتی و غیردولتی و حتی گزارشگران حقوق بشر، می‌توانند به بررسی و تحقیق بپردازند و از دولت‌ها در موارد نقض حقوق بشر طلب پاسخ نمایند و در موارد نگران‌کننده نقض فاحش حقوق بشر اقدام به انتشار بیانیه عمومی و اعلامیه رسانه‌ای بنمایند. این کارشناسان نیز مانند کارشناسان کمیته‌های نظارتی از طرف دولت‌های عضو و حتی سازمان‌های غیردولتی معرفی می‌شوند و در کمال استقلال و صداقت طبق نظام‌نامه رفتاری گزارشگران رویه ویژه شورای حقوق بشر اقدام به انجام وظایف می‌پردازند. در کنار این کارشناسان، گزارشگران خاص یعنی گزارشگران حقوق بشر سازمان ملل متحد نیز می‌توانند با استفاده از منابع مختلف اقدام به دریافت گزارش و ارائه آنها به کارشناسان و گزارشگران ویژه نمایند.

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، یکی از انتقادات مهم از کمیسیون حقوق بشر، سیاست‌زدگی است؛ با این بیان که برخی کشورها به صورت مکرر مورد بررسی قرار می‌گرفتند، در حالی که به وضعیت برخی کشورها توجهی نمی‌شد یا توجه کمتری صورت می‌گرفت. برای رفع چنین ایرادی، اقدام قابل توجهی که شورای حقوق بشر انجام داده آن است که به‌طور منظم و دوره‌ای طبق برنامه مشخصی به بررسی وضعیت حقوق بشر تمام کشورهای عضو می‌پردازد. به این ترتیب، شورا در عملکرد خود نشان داده است که می‌تواند جایگزین کمیته‌ها نیز تلقی شود و وظایف آنها را نیز در پایش تعهدات حقوق بشری دولت‌های عضو به‌جای آورد. این درحالی است که برخی دولت‌ها عضو اسناد حقوق بشری جهانی نیستند، ولی به‌واسطه عضویت در ملل متحد به ارائه گزارش وضعیت حقوق بشر در کشور خود ملزم می‌باشند. این نکته نیز می‌تواند توجیه دیگری برای امکان جایگزین ذی‌ربط تلقی شود.

۲. نهادهای معاهده‌محور حقوق بشر؛ چالش‌ها و راهکارها

۱.۲. بررسی چالش‌های موجود

از سال ۱۹۸۰ مشکلات و نواقص نهادهای معاهداتی حقوق بشر آشکار شد و عملکرد، ساختار و میزان اثرگذاری این نهادها را با چالش مواجه ساخت. در ادامه به مهم‌ترین این چالش‌ها پرداخته می‌شود.

- عدم همکاری لازم دولت‌ها برای پیشبرد وظایف و اهداف این نهادها (A/66/860, 2012:18). کشورهای عضو اغلب در انجام وظیفه خود مبنی بر ارائه گزارش‌های دوره‌ای منظم در موعد مقرر قصور می‌ورزند. علت چنین امری می‌تواند به مسائل مختلفی نظیر تعداد قابل توجه کمیته‌ها و دشواری تهیه گزارش‌های مختلف و مجزا برای ارائه به هر کمیته بازگردد، به خصوص که بسیاری از این گزارش‌ها به دلیل ماهیت گاه مشترک اهداف، وظایف و موضوع کمیته‌های ناظر، در عمل مضامین یکسان و مشترکی دارند و ارائه آنها به کمیته‌های مختلفی که ممکن است نتیجه‌گیری ناهماهنگ و متفاوتی از دیگر نهادها داشته باشند، دشوار است. برای مثال، کمیته حقوق بشر مسئول نظارت و رسیدگی بر اجرای کلیت مجموعه حقوق مدنی و سیاسی در قالب میثاق حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶ است و در عین حال، کمیته‌ای نظیر کمیته حقوق معلولان نیز وظایف ماهوی مشابهی با کمیته حقوق بشر برعهده دارد. چنین اشتراکی به ماهیت غیرقابل تفکیک حقوق مندرج در کنوانسیون‌ها مربوط می‌شود. بنابراین، ارائه گزارشی همه‌جانبه برای کمیته حقوق بشر و سپس ارائه همان گزارش به صورت موردی و تفکیک‌شده به کمیته‌های دیگر در عمل برای دولت‌های عضو ملال‌آور است.
- افزایش تعداد کمیته‌ها از یک طرف و بالا رفتن میزان مصوبات و تعداد اعضای این اسناد از طرف دیگر سبب می‌شوند تا به‌رغم عدم گزارش‌دهی منظم و دائم از سوی کشورها، همواره کمیته‌ها با مشکل انباشت گزارش و تعویق در بررسی آنها مواجه باشند؛ به عبارت دیگر، گرچه تمام کشورهای عضو در موعد مقرر اقدام به ارائه گزارش نمی‌نمایند، اما همان کشورهایی که به وظیفه خود در این باب عمل می‌کنند به دلیل وجود مصوبات بی‌شمار و لزوم تهیه گزارش‌های مجزا برای هر کمیته طبق هر مصوبه، در عمل با مسئله انباشت گزارش و تعویق در حصول نتیجه روبه‌رو خواهند بود (Abashidze, 2019: 366; the Funding Formula of the Resolution, 2; Pillay, 2012: 20-28).
- مسئولیت دشوار و پرهزینه گزارش‌دهی به کمیته‌ها برای دولت‌ها. این مشکل نیز مانند مشکل نخست، ارائه گزارش‌های مرتب برای کشورها را دشوار می‌سازد. تفاوت این مورد با مورد اول در این است که درباره کشورهایی است که به دلایل یادشده از ارائه

گزارش‌های منظم خودداری می‌ورزند، اما مشکل موردنظر در این بند درباره کشورهایی است که همواره سعی در جهت‌ارائه گزارش‌های مرتب دارند، ولی به دلیل مسائلی نظیر تعداد قابل توجه کمیته‌ها و لزوم ارائه گزارش‌های مجزا که هزینه مالی و زمانی بسیاری بر آنها بار می‌کند، رضایت چندانی از این سیستم ندارند و چنین امری در بلندمدت به ناکارآمدی و عدم اثرگذاری لازم این کمیته‌ها خواهد انجامید (Pillay, 2012: 26).

- تکرار در سیستم کاری کمیته‌ها. بسیاری از گزارش‌های ارائه‌شده به کمیته‌ها دارای مفاهیم و موارد مشترک هستند و همین موضوع درباره شکایات فردی در این کمیته‌ها نیز جاری است. به‌علاوه بسیاری از گزارش‌ها و شکایات به دلیل ماهیت چندوجهی و ارتباط مصادیق مختلف حقوق بشر با یکدیگر قابلیت رسیدگی و بررسی یک‌جانبه را نخواهند داشت. به بیان دیگر، تعداد قابل توجه کمیته‌ها و مشابهت هدف و ساختار آنها با یکدیگر نه تنها منجر به تکراری شدن مسائل موجود برای بررسی در سیستم کاری آنها می‌شود، بلکه سبب بروز نقص در نوع رسیدگی و ارائه دیدگاه‌ها و آرای غیردقیق و متفاوت درباره موضوعات مشترک و مشابه می‌گردد. برای مثال، نمی‌توان حقوق یک کارگر مهاجر را بدون در نظر گرفتن شرایط اجرای حقوق دیگر، نظیر حقوق شهروندی و حق مشارکت در امور سیاسی به‌درستی مورد بررسی قرار داد و همین امر سبب می‌شود در عمل کمیته‌ها در یک دور باطل نسبت به بررسی موضوعاتی مشابه که همگی در یک نهاد قابلیت بررسی دارند، قرار گیرند؛ (Pillay, 2012: 25, 56; Lhotsky, 2017: 6; Alston and Crawford, 2000: 393, 404; Merget and Alston, 2020: 18).
- مشکل نیروی انسانی، چه از نظر تعداد نفرات فعال و چه از نظر معیار گزینش آنها؛ یعنی استقلال و تخصص. طبق معیار و آیین‌نامه کمیته‌های موجود، اعضای که برای فعالیت در این نهادها انتخاب می‌شوند باید دارای تخصص در موضوعات مورد بررسی باشند. این درحالی است که در طول دوره انتخابات از طریق تبلیغات، بسیاری از افرادی که لزوماً تخصص لازم و کافی ندارند، می‌توانند کسب کرسی نمایند. معیار دوم برای گزینش افراد آن است که این نفرات به صورت مستقل از دولت متبوع خود در نهادهای یادشده فعالیت نمی‌نمایند و این مسئله نه تنها یک معیار بلکه وظیفه کاری آنها به‌شمار می‌آید. درحالی که طبق گزارش سال ۲۰۱۲ سازمان ملل، حداقل ۲۰ درصد از این افراد انتخاب‌شده جزء مقامات سیاسی و دولتی و دیپلماتیک کشورهای خود بوده‌اند که در چنین حالتی تصور بی‌طرفی و استقلال آنها دور از ذهن است. مشکل دیگر عدم تعادل و برابری جنسیتی در انتخاب اعضای این کمیته‌هاست. در بیشتر کمیته‌های موجود بیش از شصت درصد اعضا را مردان تشکیل می‌دهند و تنها کمیته رفع تبعیض علیه زنان است که بنابر سنت کاری خود از زنان بیشتری استقبال نموده است. هرچند

که این مورد نیز جزء مصادیق عدم برابری جنسیتی در به‌کارگیری اعضا است (Lhotský, 2017: 7). مشکل دیگر نحوه کار این کمیته‌ها به صورت پاره‌وقت از طریق برگزاری تعدادی جلسات مشخص در بازه زمانی معینی از سال است؛ این به آن معناست که اعضای این نهادها باید حداقل ۲۰ درصد از سال را در مرخصی باشند که چنین امری برای بیشتر مشاغل ممکن نیست. منشأ این مشکل آن است که اعضای این کمیته‌ها در واقع مستخدم چنین نهادهایی نیستند و به‌عنوان کارمند آنها حقوق دریافت نمی‌نمایند و نهایتاً مبلغی را به‌عنوان روزمزد دریافت می‌کنند (Lhotský, 2017: 8). این مسئله نه تنها به کاهش اشتیاق همکاری افراد با این نهادها منجر می‌گردد، بلکه سبب بروز مشکل در حرفه کاری دیگر اعضا نیز می‌شود، زیرا آنها مجبورند جدای از فعالیت خود در این نهادها، شغل دیگری برای امرار معاش خود داشته باشند.

- افرادی که در کمیته‌ها اقدام به بررسی شکایات افراد می‌نمایند لزوماً نیازی نیست حقوق‌دان و یا دارای سمت مشابه باشند (Lhotský, 2017: 77; A/66/860, 2012: 77). (7) چنین امری در عمل می‌تواند به آسیب‌پذیری قربانی در روند رسیدگی منجر شود، زیرا عدم تخصص و مهارت لازم حقوقی برای رسیدگی به یک پرونده قضایی نقص بزرگی برای این سیستم به‌شمار می‌رود.
- مشکل دیگر این نهادها در شبه قضایی بودن آنهاست که سبب می‌شود آرای آنها طی رسیدگی قضایی به شکایات و ادعاهای نقض حقوق بشر برای کشورها الزام‌آور نباشد. گرچه در دستاوردهای مثبت این سیستم بیان شد که همین آرا می‌توانند منجر به اثرگذاری بر رویه و عرف بین‌المللی و قضایی باشند، اما باید بپذیریم در مسئله جبران خسارت فرد قربانی نقض، لزوماً کارآمد نیستند. همین مشکل یعنی عدم الزام‌آوری، در عملی شدن توصیه‌ها و پیشنهادهای آنها در نتیجه بررسی گزارش‌های دولت‌ها نیز وجود دارد.
- کمبود بودجه و نبود منابع مالی مناسب برای تأمین هزینه‌های این نهادها از جمله دیگر مشکلات آنهاست که اثر خود را در روند بررسی گزارش‌ها و شکایات نشان می‌دهد. ترجمه این گزارش‌ها و شکایات، کاری پرهزینه و زمان‌بر است که با وجود عدم حضور نیروی انسانی کافی و بودجه لازم، در نهایت به تعویق و وقفه بلندمدت در فرایند بررسی منجر می‌شود (Lhotský, 2017: 9; A/66/860, 2012: 54-55).
- عدم آشنایی عموم مردم و نیز دولت‌ها با این نهادها سبب می‌شود کارکرد آنها به‌ویژه در خصوص بررسی شکایات کاهش یابد (Lhotský, 2017: 10).
- عدم هماهنگی و همکاری میان کمیته‌ها و عدم انسجام و مدیریت آنها سبب می‌شود تا

کمیته‌ها به‌عنوان نهادهایی بیگانه از یکدیگر فعالیت نمایند که نتیجه این مسئله می‌تواند در صدور آرا یا تفاسیر عمومی متناقض و متفاوت متجلی گردد (Rodley, 2011: 512; Lhotský, 2017: 6-7; Geneva Academy, 2018: 27- 28).

۲.۲. پیشنهادها برای حل چالش‌های موجود

مجموعه این مشکلات سبب شد تا در این زمینه به‌رغم تمامی دستاوردهای مثبت این کمیته‌ها، ایجاد یک برنامه اصلاحی برای رفع نواقص و بهبودبخشی به عملکرد آنها لازم قلمداد شود. (Lhotský, 2017: 6-7; Geneva Academy, 2018: 29) در این راستا از سال ۱۹۸۲ (A/RES/37/44, 1982: 1-4; Abashidze, 2019: 362) به بعد گزارش‌های متعددی در خصوص مشکلات موجود و پیشنهادها برای رفع آنها در سازمان ملل ارائه شد. نخستین گزارش در سال ۱۹۸۲ به‌عنوان شروع مسیر بهبود سیستم، نواقص موجود را از جمله تعداد قابل توجه نهادهای نظارتی و انباشت گزارش‌ها و نیز ایجاد وقفه‌های بلندمدت در بررسی گزارش‌ها و شکایات و عدم هماهنگی میان نهادهای سیستم نظارتی و نیز عدم تعادل و تناسب اعضا- چه از نظر تعداد و چه استقلال و تخصص- را مورد اشاره قرار داد. طبق این گزارش، مجموعه چنین نواقصی سبب شد تا میزان کارآمدی و اثرگذاری سیستم بر بهبود اجرای حقوق بشر که هدف اصلی ایجاد چنین نهادهایی است نیز به‌شدت کاهش یابد. از این رو در سال ۱۹۹۰ (E/CN.4/1997/74, 1997: 37-66; Heyns and Viljoen, 2000: 483-553) پیشنهادی از سوی دبیرکل وقت سازمان ملل، کوفی عنان، ارائه شد. طبق این پیشنهاد مسئله هماهنگی میان کارکرد کمیته‌ها به دلیل مشابهت ساختاری و ماهیتی آنها با یکدیگر از جمله مهم‌ترین چالش‌هاست و یکی از راه‌حل‌های مفید برای ایجاد چنین هماهنگی، ارائه گزارش مشترک و واحد به کمیته یا نهادی متحدالشکل است.

البته پیشنهاد وی (Abashidze, 2019: 363) در آن زمان مورد حمایت و توجه اعضا قرار نگرفت (Abashidze, 2019: 363)، اما بعدها در سال ۲۰۰۵ از سوی کمیسر عالی سازمان ملل

(<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/NgoHandbook/ngohandbook4.pdf>: 2021) یعنی لوئیز اربور (HRI/MC/2006/2, 2006: 10-13) مجدداً مطرح شد، هرچند باز هم مورد حمایت اعضا واقع نشد. در سال ۲۰۱۱ (Abashidze, 2019: 363) نیز کشورهای معدودی نظیر استرالیا و سوئیس با حمایت از طرح کوفی عنان و ال اربور، در پیشنهادهای خود بیان نمودند که برای حل چنین معضلاتی ایجاد یک نهاد نظارتی حقوق بشری واحد بر پایه الگوی ساختاری کمیته‌های حاضر لازم است و همین حمایت‌های پراکنده سبب شد تا در سال ۲۰۱۲ کنوانسیون رفع اشکال تبعیض نژادی (2012: <https://www2.ohchr.org/>) پیشنهادی مبنی بر

اتحاد این کمیته‌ها ذیل یک نهاد واحد برای انجام وظایف نظارتی و رسیدگی مطرح نماید. اما هیچ‌یک از این پیشنهادها مبنی بر تأسیس نهادی واحد و تجمیع نهادهای پراکنده کنونی ذیل یک نهاد مورد قبول اکثریت اعضای این معاهدات قرار نگرفت و بنابراین از سال ۲۰۰۹ (Abashidze, 2019: 363) به‌جای اصلاح ساختاری، به تقویت و بهبودبخشی روند کار سیستم روی آوردند که این حرکت با تصویب قطعنامه ۲۵۴ سازمان ملل دنبال شد و نهایتاً به ایجاد قطعنامه ۶۸/۲۶۸ (Abashidze, 2019: 357) در سال ۲۰۱۴ منجر گردید. هدف این قطعنامه ایجاد و اتخاذ تدابیری خاص برای التزام دوباره دولت‌ها در انجام تعهدات و هماهنگی میان کارکرد کمیته‌هاست. بنابراین به‌طور مشخص با عدم اقبال به پیشنهادهای کمیسیون عالی و کوفی عنان، از سال ۲۰۰۹ تاکنون برنامه تقویتی و بهبودبخشی طی قطعنامه یادشده برای حل نواقص پیش‌گفته درپیش گرفته شد.

برای سنجش میزان موفقیت برنامه تقویتی و بهبودبخشی قطعنامه، مقرر شد تا هر دو سال یکبار از تاریخ تصویب در سال ۲۰۱۴، گزارشی مبنی بر میزان اثربخشی برنامه در سازمان ملل ارائه شود و نحوه اجرای قطعنامه بررسی گردد. بر طبق قطعنامه سال ۲۰۱۴ (A/RES/68/268, 2014: 3-9) برای حل هریک از مشکلات نامبرده تدابیری پیشنهاد شد، از جمله:

- اضافه کردن زمان برگزاری جلسات برای رسیدگی بهتر و بیشتر به گزارش‌ها و کاهش طول مدت تعویق آنها (A/RES/68/268, 2014: 7). با توجه به اینکه تا این تاریخ امکان دسترسی به اینترنت برای برگزاری جلسات در ارکان سازمان ملل وجود نداشت، اتخاذ تدابیر برای برگزاری جلسات در فضای تحت وب نیز از جمله موارد لازم است؛
 - انتخاب یا ایجاد یک منبع تأمین بودجه مناسب و دائمی؛
 - پایین آوردن هزینه‌های بررسی گزارش‌ها و شکایات در کمیته‌ها از طریق تصویب آیین‌نامه‌های نگارشی برای کم کردن حجم گزارش‌ها و نگارش آنها تنها به سه زبان رسمی برای کاهش هزینه‌های ترجمه (Lhotský, 2017: 10-13; A/RES/68/268, 2014: 15-16, 24, 30).
- همان‌گونه که مشخص است، در این طرح به بسیاری از مشکلات پیش‌گفته اشاره‌ای نشد که از جمله آنها می‌توان به موضوع پرداخت حقوق متناسب با جایگاه و فعالیت اعضا و تخصص و استقلال آنها اشاره کرد.

نخستین گزارش دوسالانه در سال ۲۰۱۶ (A/71/118, 2016: 2) داده شد؛ یعنی دو سال پس از ارائه طرح ۲۰۱۴. طبق این گزارش، تعداد کشورهایی که گزارش خود را به کمیته‌های مربوطه ارائه دادند ۵ درصد افزایش یافت و مدت زمان برگزاری جلسات نیز حدود ۲۰ درصد افزایش داشت و سرعت بررسی گزارش‌ها و نتیجه‌گیری کمیته‌ها نیز ۲۶ درصد بیشتر شد. در خصوص تعادل و برابری جنسیتی اعضا هم تقریباً به تعادل رسید و در زمان این گزارش حدود ۵۶ درصد از اعضا کمیته‌ها را مردان و ۴۴ درصد را زنان تشکیل می‌دادند (A/71/118, 2016).

Annex XVIII; Lhotský, 2017: 15). البته ناگفته نماند که مشکل کمبود اعضای مرد در کمیته رفع تبعیض علیه زنان به قوت خود باقی بود (Lhotský, 2017: 15)؛ با این حال، افزایش میزان رسیدگی در کمیته به دلیل ازدیاد اسناد بین‌المللی حقوق بشری و بالا رفتن تعداد کشورهای پذیرنده آنها است.

تدبیر دیگر در باب حل مشکل مالی نه تنها منجر به تعیین یک منبع بودجه دائمی و مناسب نشد و کمیته‌های موجود از طریق کمک‌های مالی داوطلبانه اداره می‌شدند، بلکه ایجاد آیین‌نامه‌های نگارشی نیز در بهبود و کاهش هزینه‌های ترجمه و رسیدگی در کوتاه‌مدت - طی دو سال - توفیقی نداشته است و شاید چنین تدبیری در بازه زمانی بلندمدت اثرگذار باشد. علت این عدم اثربخشی، سختی دوچندان در خو گرفتن به سیستم کاری جدید از سوی دولت‌هایی است که از پیش برای ارائه گزارش‌ها با مشکل مواجه بوده‌اند.

اما گزارش دوم در بررسی روند اجرا و اثرگذاری این قطعنامه و طرح تقویتی نهادها در سال ۲۰۱۸، دو سال پس از گزارش سال ۲۰۱۶ منتشر شد که در آن نیز بهبود و پیشرفت خاصی جز تکرار موارد گزارش سال ۲۰۱۶ اعلام نشد (13-14: A/74/643, 2020). بنابراین با توجه به آنکه ۶ سال از اجرای قطعنامه تقویتی و بهبودبخشی در ساختار و کارایی نهادهای نظارتی و معاهداتی سازمان ملل می‌گذرد و طبق آمار و موارد ثبت‌شده در گزارش‌های دوساله سازمان، پیشرفتی در حل مشکلات حاصل نشده است (Lhotský, 2017: 19-41)، به نظر می‌رسد طرح و برنامه یادشده از قدرت و صلاحیت و کارآمدی کافی برای اصلاح چالش‌های موجود برخوردار نیست. علت چنین ناکارآمدی را می‌توان در زاویه اشتباه دید افراد فعال و ذی‌نفعان این زمینه جستجو کرد. پر واضح است که از زمان ایجاد، ساختار سیستم نظارتی سازمان ملل بدون برنامه‌ریزی و انسجام و مدیریت بوده است. این امر نشان می‌دهد آنچه نیازمند اصلاح است، تمام ساختار این سیستم است و نه ایده‌پردازی برای بهبودبخشی جزئی آن. این نتیجه‌گیری ما را به پیشنهاد کوفی عنان و ال اربور مبنی بر لزوم متحدالشکل شدن این نهادها در کنار ارائه گزارش واحد مشترک بازمی‌گرداند.

۳.۲. ضرورت تجمیع نهادهای معاهداتی در شورای حقوق بشر

با توجه به بیان چالش‌های سیستم نظارتی سازمان ملل و نیز نقش و کارکرد شورای حقوق بشر برای حل نواقص و مشکلات ساختاری نهادهای معاهداتی، طبق پیشنهاد کوفی عنان و ال اربور موضوع امکان و ضرورت تجمیع این نهادها را در شورای حقوق بشر بیان می‌نماییم.

همان‌طور که گفته شد، پس از گذشت ۶ سال برنامه و طرح تقویتی سال ۲۰۱۴ سازمان ملل ذیل قطعنامه ۶۸/۲۶۸ به موفقیتی دست نیافت و یکی از علل مهم این امر ساختار بدون برنامه‌ریزی سیستم نظارتی سازمان ملل از ابتدای تشکیل آن بوده است. بنابراین لازم است

برای اصلاح چنین سیستمی تمام ساختار دستخوش تغییر شود. با توجه به شکست برنامه قطعنامه یادشده، دو راه حل برای رفع مشکلات موجود به ذهن می‌رسد:

- پیشگیری از افزایش تعداد کمیته‌ها. از آنجا که در حال حاضر نیز ناهماهنگی موجود در عملکرد هر کمیته به خوبی خود را نشان داده و دشواری انجام وظایف و تعهدات نظیر ارائه گزارش - چه برای دولت‌ها و چه برای کمیته‌ها - به دلیل تعداد قابل توجه نهادهای معاهداتی و اشتراک موازین، اهداف و مبانی نیز آشکارا نمایان شده است، عاقلانه نیست که با افزایش تعداد این کمیته‌ها به این مشکلات افزوده شود.
 - اتخاذ تدابیر لازم برای حل مشکلات موجود کمیته‌های حاضر. با توجه به شکست برنامه تقویتی سال ۲۰۱۴، چنین برنامه‌ای می‌تواند شامل اتحاد همه این کمیته‌ها ذیل یک نهاد با کارکرد و ساختاری مشابه و نیز پدید آوردن سیستم گزارش‌دهی مشترک باشد. همان‌طور که بیان شد، شورای حقوق بشر به‌عنوان رکن فرعی مجمع عمومی وظیفه نظارت بر توسعه و پیشرفت اجرای حقوق بشر در کشورهای عضو سازمان ملل را از طریق انجام فعالیت‌های مختلفی نظیر ارزیابی جهانی برعهده دارد. ارزیابی دوره‌ای جهانی یکی از مهم‌ترین دستاوردهای سازمان ملل در پی جایگزینی کمیسیون حقوق بشر است که در قطعنامه ۶۰/۲۵۱ در سال ۲۰۰۶ از سوی مجمع عمومی پیش‌بینی و به‌موجب قطعنامه ۵/۱ شورای حقوق بشر (3: 60/251, 2006) در سال ۲۰۰۷ تدوین و تأسیس شد. ارزیابی دوره‌ای جهانی حقوق بشر به صورت کلی بر تجربیات و گزارش‌های برجامانده از نهادهای مبتنی بر منشور سازمان ملل و نهادهای مبتنی بر معاهده اعم از جهانی و منطقه‌ای و سازوکارهای تخصصی دیگر مانند اطلاعات سازمان‌های غیردولتی و موارد مشابه است. بر این اساس، می‌توان گفت منابع و مراجع شورا برای انجام وظیفه ارزیابی خود می‌توانند منشور سازمان ملل و اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنین اسناد حقوق بشری را که دولت‌ها به آن پایبندند به همراه دیگر تعهدات مد نظر قرار دهند. هدف از این ارزیابی همان‌طور که بیان شد، جهانی نمودن ارزش‌های حقوق بشری و ایجاد تعادل میان فرهنگ‌های مختلف در راستای ایجاد مشارکت هرچه بیشتر در حمایت از ارزش‌های حقوق بشری و کرامت ذاتی انسانی در سطح جهانی است. نکته قابل توجه درباره روند ارزیابی جهانی آن است که این روند در اصل برای تعامل و تکمیل سیستم‌های نظارتی و یا دیگر ارکان سازمان ملل پدید آمده است.
- به بیان دیگر، شورا در صدد تکرار کارهای از پیش انجام‌شده نیست، بلکه با پدید آوردن سیستم ارزیابی جهانی برای ایجاد هماهنگی و تعامل هرچه بیشتر میان ارکان سازمان ملل و کشورها تلاش می‌کند. در ارزیابی دوره‌ای جهانی نیز که خود سیستمی است مشابه سیستم گزارش‌دهی کمیته‌های نظارتی، دولت‌ها موظف‌اند پایبندی خود به مفاد معاهده مورد پذیرش و نحوه اجرای آن را شفاف‌سازی نمایند (میرعباسی و میرعباسی، ۱۳۹۶: ۶۷-۴۲).

نکته حائز اهمیت دیگر این است که شورای حقوق بشر به‌عنوان رکنی از ارکان مجمع عمومی سازمان ملل - هرچند فرعی - می‌تواند با شورای امنیت به‌عنوان یکی از ارکان اصلی این سازمان تعامل و همکاری بیشتری ایجاد نماید و اثر این تعامل در تسلط هرچه بیشتر شورا نسبت به کشف و بررسی موارد فاحش نقض حقوق بشر مشاهده شود. چنین نقضی با توجه به تعامل موجود میان این دو رکن، بی‌پاسخ نخواهد ماند و در نتیجه عرصه برای ناقضان معمول حقوق بشر گام به گام دشوارتر خواهد شد. از طرف دیگر، با وجود احتمال تبدیل شورا به رکن اصلی سازمان ملل در آینده و نیز وظیفه این رکن در ایجاد هماهنگی بیشتر میان فعالیت ارکان سازمان ملل، انتظار می‌رود انسجام ساختاری سازمان دوچندان گردد و چنین مسئله‌ای از سوی کوفی عنان و لوئیز اربور مورد اشاره قرار گرفته است (میرعباسی و میرعباسی، ۱۳۹۶: ۶۶-۶۵).
باتوجه به مطالب بیان‌شده پیرامون شورای حقوق بشر و نهادهای معاهداتی، مشخص شد که در عمل این دو نهاد در کارکرد و اهداف به یکدیگر شباهت دارند؛ تا حدی که بسیاری نظر بر این دارند که وجود نهادهای معاهداتی نظیر کمیته حقوق بشر در کنار شورا عملاً یک دوباره‌کاری و عدم مدیریت صحیح منابع مالی و انسجام سیستم است.

با در نظر گرفتن شباهت سیستم کاری شورای حقوق بشر و نهادهای معاهداتی و نیز اهمیت اتخاذ تدبیر مناسب برای بهبود اثربخشی و فعالیت سیستم نظارتی بر اجرا و توسعه حقوق بشر و با عنایت بر عدم موفقیت برنامه تقویتی سازمان ملل، به‌نظر می‌رسد تحقق پیشنهاد دبیر کل و کمیسر عالی وقت سازمان ملل درباره ایجاد یک نهاد یکپارچه برای نظارت بر اجرای حقوق بشر ذیل شورای حقوق بشر بهترین راه‌حل موجود و ممکن است. چنین یکپارچگی علاوه بر اینکه تعدد و انفکاک و عدم انسجام کمیته‌ها و نهادهای حاضر را حل می‌نماید، انسجام سیستم و مدیریت منابع انسانی و مالی را نیز بهبود می‌بخشد و تمایل دولت‌ها برای همکاری و معاونت در پیشبرد اهداف آن را دوچندان می‌نماید. با تجمیع کمیته‌های نظارتی موجود ذیل شورای حقوق بشر تحقق موارد زیر انتظار می‌رود:

- عدم برخورد زمان بررسی گزارش دولت‌ها از سوی کمیته‌های مختلف با یکدیگر و در نتیجه مدیریت بهتر زمان و برنامه رسیدگی و دریافت گزارش‌ها.
- تجمیع کمیته‌های نظارتی موجود در شورای حقوق بشر منجر به عملی شدن تئوری عدم قابلیت تجزیه‌پذیری حقوق بشر از یکدیگر می‌گردد. به عبارت دیگر، تجمیع این نهادها که هر یک مصادیق معین و جداگانه‌ای از حقوق بشر را بررسی می‌نمایند ذیل یک رکن، سبب تجمیع حقوق تفکیک‌ناپذیر بشر از یکدیگر و عملی شدن ارزش‌هایی نظیر عدم اولویت حقوق بشر برهم و وابستگی آنها به یکدیگر می‌شود. برای مثال، بسیاری معتقدند مرز مشخصی میان حقوق مدنی سیاسی و حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی در موارد نقض وجود ندارد و هر یک می‌تواند مبنا و منشأ دیگری واقع شود؛

بنابراین، بررسی این حقوق ذیل یک نهاد یکپارچه در اهمیت رسیدگی‌های چندبعدی مشخص می‌گردد (سید فاطمی، ۱۳۹۸: ۵۳-۴۹؛ The Geneva Academy, 2018: 29-33 Lhotský, 2017: 39-41)

▪ رفع نگرانی و سختی ارائه گزارش برای دولت‌ها. دولت‌ها که پیش‌تر مجبور بودند برای ارائه گزارش خود حتی با مضامین مشترک طبق چند آیین‌نامه مختلف اسناد متفاوتی تهیه نمایند و در زمان‌های مختلف آنها را به کمیته‌های گوناگونی تحویل دهند، در این مسیر متحمل هزینه‌های مالی و زمانی بسیاری می‌شدند. با اتحاد و تجمیع کمیته‌ها ذیل شورای حقوق بشر که در هدف و فعالیت پایه‌ای با آن نهادها اشتراک دارد، رغبت بیشتری برای همکاری خواهند یافت، زیرا فقط لازم است یک گزارش جامع و مشترک ۲۰ صفحه‌ای برای ارائه به یک نهاد آماده نمایند.

▪ حل مشکل تعویق در رسیدگی به گزارش‌ها و انباشت آنها. با توجه به کم شدن تعداد کمیته‌ها و آیین‌نامه‌های نگارشی و اجرایی مختلف آنها، کشورها با تسلیم گزارش واحد به شورای حقوق بشر از انباشت گزارش‌ها و تعویق در رسیدگی آنها نیز جلوگیری می‌نمایند.

▪ با تجمیع این کمیته‌ها در شورای حقوق بشر دو دسته از اعضای فعال در این رکن پدید می‌آیند: ۱. کارشناسان و مأموران ویژه شورای حقوق بشر که می‌توانند متشکل از کارشناسان کمیته‌های سابق باشند. این اعضا تبدیل به کارکنان دائمی شورا می‌شوند و برای فعالیت‌های خود حقوق منظم دریافت می‌کنند و به این شکل عملاً مشکل عدم رغبت افراد برای فعالیت در این نهادها و یا چالش‌های پیرامون شغل آنها از بین می‌رود. همچنین به دلیل اینکه فعالیت این افراد ذیل این رکن عملاً حرفه‌آنها محسوب می‌شود، می‌توان به صورت بهتری از ورود افراد غیرمتخصص با ایجاد آیین‌نامه و استانداردهای بهتر نیز جلوگیری نمود و در روند انتخاب اعضا به شکل منسجم‌تری به برابری جنسیتی توجه داشت. باید بپذیریم با توجه به حاکمیت اصل حقوقی عدم تبرع، افراد به‌ویژه فعالان باتجربه و متخصص- چه زنان و چه مردان- تنها زمانی به فعالیت بیشتر رغبت می‌یابند که در برابر سعی و تلاش خود دستاورد مادی نیز داشته باشند. البته انجام چنین فعالیت‌هایی در صورت نیاز به انجام حرفه‌دیگر برای امرار معاش بسیار دشوار است.

۲. اعضا موقت یا پاره‌وقت که می‌توانند متشکل از افراد داوطلب برای کمک به پیشبرد سریع امور در مواقع مورد نیاز باشند.

▪ اهمیت روزافزون و فعالیت تعاملی سازمان‌های غیردولتی در روند کاری شورای حقوق بشر؛ با توجه به این نکته که شورا این سازمان‌ها را به‌عنوان یکی از منابع مهم اطلاعاتی خود در نظر می‌گیرد (Lhotský, 2017: 24-35; the Geneva Academy, 2018: 23)

Abashidze, (363-380): 2019.

- انسجام و اتحاد میان ارکان سازمان ملل، که نه تنها برای سیستم بلکه برای دولت‌ها و افراد خصوصی و حقیقی نیز حائز اهمیت و منفعت است، زیرا نه فقط سیستم گزارش‌دهی دولت‌ها را آسان می‌کند، بلکه دسترسی اشخاص به سیستم عدالت‌خواهی منسجم و یکپارچه و شناخته شده را نیز بهبود می‌بخشد و یاری‌دهنده اشخاص حقیقی است که اغلب متشکل از عموم مردم می‌باشند و لزوماً دارای آگاهی بالای سیاسی و حقوقی جهت دستیابی به سیستم عدالت‌خواهی نیستند.
 - بهبود شرایط الزام‌آوری و تعیین ضمانت اجرا برای اطمینان از عملی شدن نتایج بررسی گزارش‌ها با توجه به تعامل نزدیک شورا حقوق بشر و شورای امنیت. مصداق بارز معاصر و حال حاضر این مورد را می‌توان در بررسی اوضاع کشور میانمار جستجو کرد (سید فاطمی، ۱۳۹۸: ۶۴-۶۳؛ <https://www.securitycouncilreport.org/>: 2021، <https://www.amnesty.org/>: 2021، <https://www.ohchr.org/>: 2021)
- البته شایان ذکر است، چنین تجمیعی می‌تواند منجر به تبعات احتمالی به نسبت منفی نظیر افزایش شدید کار کمیساریای عالی حقوق بشر و احتمال کمبود نیروی انسانی شود. همچنین ممکن است تجمیع تمامی نهادهایی که به طور تخصصی اقدام به بررسی موضوعات خاص می‌نمایند نیز نکته منفی باشد، اما با توجه به مزایای بی‌شمار چنین تجمیعی و ضرورت بهبودبخشی هرچه سریع‌تر به کارکرد سیستم نظارتی شاید بتوان چنین تبعات احتمالی را به کناری نهاد.

نتیجه

برای اجرای هرچه بهتر و وسیع‌تر حقوق بشر در سطح جهانی و منطقه‌ای و ملی، لازم است مبانی آن از جمله احترام به عزت و کرامت ذاتی انسانی در جوامع رشد کند و به عبارت دیگر «فرهنگ حقوق بشر» مورد احترام دولت‌ها قرار گیرد.

در نوشتار حاضر به صورت اجمالی تلاش شده است تا برخی مشکلات عمده سیستم نهادهای معاهده‌ای شناسایی و تحلیل شود. علاوه بر این، نتایج فرایند تقویت نهادهای معاهده‌ای که در قطعنامه ۶۸/۲۶۸ در سال ۲۰۱۴ ارائه شده بود نیز بررسی گردید. با عنایت به نتایج منتشرشده در گزارش‌های دوسالانه از اجرای قطعنامه یادشده، می‌توان به تصویری روشن از میزان تأثیرگذاری این قطعنامه بر رفع ضعف‌های موجود در سیستم نهادهای معاهده‌ای دست یافت. پس از بررسی این گزارش‌ها مشخص شد تقریباً هیچ‌یک از مشکلات عمده آن‌طور که انتظار می‌رفت، بهبود نیافته‌اند. از این مسئله نتیجه‌گیری می‌شود سیستم نهادهای معاهده‌محور نیازمند اصلاح و بازنگری جدی ساختاری است. نگارندگان نوشتار حاضر پس از

بررسی موارد یادشده، برای اصلاح و بازنگری ساختار این نهادها، از تجمیع آن‌ها ذیل شورای حقوق بشر به‌عنوان راه‌حلی مناسب و معقول نام می‌برند. به عبارت دیگر، ایجاد یک سیستم ساختاری یکپارچه و متحدالشکل، به‌عنوان راه‌حلی جهت رفع نواقص موجود در سیستم کاری و عملکرد این نهادها پیشنهاد شده است. تأسیس یک نهاد واحد و یکپارچه برای حمایت از انسجام تفسیر و همچنین حفظ یکپارچگی رویه قضایی این نهادها و سرانجام بهبود عملکرد سیستم برای تحقق اجرای حقوق بشر، دارای اهمیت است. بنابراین پیشنهاد می‌شود از طریق تجمیع نهادهایی با کارکرد مشترک ذیل یک نهاد (همچون شورای حقوق بشر) برای تحقق اصلاحات سیستم اقدام شود.

منابع و مآخذ

الف) فارسی

- کتاب‌ها

۱. میرعباسی، سیدباقر و میرعباسی، رزی (۱۳۹۶). *نظام جهانی ارزیابی و حمایت از حقوق بشر*، ج. ۱، تهران: جنگل.
۲. قاری سید فاطمی، سید محمد (۱۳۹۸). *حقوق بشر معاصر*، دفتر اول، تهران: نگاه معاصر.

- مقالات

۳. ذاکریان، مهدی و مختاری، بهروز (۱۳۹۸). «تحلیل عملکرد شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در سازوکار رویه‌های ویژه بر افزایش احترام به حقوق بشر»، فصلنامه سازمان‌های بین‌المللی، ش. ۶.
۴. زمانی، سید قاسم (۱۳۸۵). «نظارت جهانی بر اجرای حقوق بشر: از کمیسیون تا شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد»، مجله پژوهش‌های حقوقی، ش. ۹.
۵. سادات اخوی، سید علی (۱۳۹۱). «نظام نوین گزارش‌دهی دولت‌ها به کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد»، مجله حقوق و علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش. ۴۲.
۶. شریفی صدر، منصوره (۱۳۹۷). «بررسی دوره‌ای جهانی شورای حقوق بشر و وضعیت زنان در ایران»، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، ش. ۵۸.
۷. شیخی، محمدباقر (۱۳۸۹). «نظری بر جایگاه حقوق شورای حقوق بشر ملل متحد»، مجله حقوق و علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش. ۴۰.

۸. قانعی، محسن (۱۳۹۵). «رویه‌های ویژه»، فصلنامه مطالعات صیانت از حقوق زنان، ش ۵.
۹. منفرد، مهوش و طباطبایی، سید احمد (۱۳۹۶). «بررسی سازوکارهای نهادهای معاهداتی حقوق بشری»، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ش. ۱۲.
۱۰. نواب دانشمند، فریبا؛ هاشمی، محمد؛ رنجبریان، امیرحسین (۱۴۰۰). «جایگاه و کارکرد کمیته مشورتی شورای حقوق بشر در نظام بین‌المللی حقوق بشر»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، ش. ۵۱.
۱۱. ولدبیگی، جزا؛ رستمی، ولی؛ توسلی، منوچهر (۱۳۹۸). «تعامل دولت‌ها و سازمان ملل در گسترش الزامات حقوق بشری»، تحقیقات حقوقی آزاد، ش. ۱۲.

ب) خارجی

- Books

1. Alston, Philip, Crawford, James (2000). **The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring**, Cambridge: Cambridge University Press.
2. Megret, Frederic, Alston, Philip (2020). **The United Nations and Human Rights**, 2th ed., Oxford: Oxford University Press.

- Articles

3. Nowak, Manfred (2007). "The Need for a World Court of Human Rights", *Human Rights Law Review*, Vol. 7, Issue 1, Pages 251–259, Available at: <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngl026>
4. Tomuschat, Christian (2019). "Universal Periodic Review Procedure: Human Rights Council", *Max Planck Encyclopedia of International Law*, at: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeipro/e1611.013.1611/law-mpeipro-e1611>
5. Krommendijk, Jasper (2015). "The (in) effectiveness of UN human Rights Treaty Body Recommendation", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol 33, No. 2, pp 194-223.
6. Krommendijk, Jasper (2020). "Less Is More: Proposals for How UN Human Rights Treaty Bodies Can Be More Selective", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 38, and Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0924051919899636>.
7. Aslan Abashidze (2019). "The Process of Strengthening the Human Rights Treaty Body System: The Road towards Effectiveness or Inefficiency?" *Netherlands International Law Review*, Vol. 66, pp. 357-389.
8. Jordan, M. (2003). "New Calls for Reform of UN Human Rights Commission", *The Christian Science Monitor*, Available at: <https://www.csmonitor.com/2003/0507/p07s02-wogi.html>.
9. Alston, Philip (2006). "Future Reconceiving the UN Human Rights Regime: Challenges Confronting the New UN Human Rights Council", *Melbourne*

Journal of International Law, Vol. 7, No. 1, Available at: <http://www5.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2006/9.html>.

10. Kanetake, Machiko (2017). "UN Human Rights Treaty Monitoring Bodies Before Domestic Courts", *British Institute of International and Comparative Law*, Vol. 67, pp. 201-232.
11. Lhotský, Jan (2017). "Human Rights Treaty Body Review 2020: Towards an Integrated Treaty Body System", *Global Campus Europe*, pp. 3-39, Available at: <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Jan%20Lhotsk%C3%BD%20-%20Towards%20an%20Integrated%20Treaty%20Body%20System.pdf>.
12. Rodley, Nigel (2011). "Duplication and Divergence in the Work of the United Nations Human Rights Treaty Bodies: A Perspective from a Treaty Body Member", *American Society of International Law Proceedings*, Vol. 105.

- Documents

13. A/66/860, 2012.
14. A/RES/60/251, 2006.
15. Academic Platform Report on the 2020 Review (2018). Optimizing the UN Treaty Body System, Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights.
16. Alston, Philip (1996). Final Report on Enhancing the Long-Term Effectiveness of the UN Human Rights Treaty System.
17. CERD/C/99/3, 2019.
18. Concept Paper on the High Commissioner's Proposal for a Unified Standing Treaty Body, HRI/MC/2006/2, 2006.
19. Final Report on Enhancing the Long-Term Effectiveness of the United Nations Human Rights Treaty System, E/CN.4/1997/74, 1997.
20. In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, A/59/2005, 2005.
21. Institution building of the United Nations Human Rights Council, A/HRC/RES/5/1, 2007.
22. Letter from the Permanent Representative of Liechtenstein to the UN addressed to the Secretary-General, A/58/123, 2003.
23. Pillay, Navanethem (2012). Strengthening the United Nations Human Rights Treaty Body System: A Report by the United Nations High Commissioner for Human Rights.
24. Report of a Brainstorming Meeting on Reform of the Human Rights Treaty Body System, HRI/ICM/2003/4, 2003.
25. Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, A/67/18, 2012.
26. Report of the Committee on the Elimination of the Racial Discrimination, A/RES/37/44, 1982.
27. Status of the Human Rights Treaty Body System, A/71/118, 2016.

28. Strengthening and Enhancing the Effective Functioning of the Human Rights Treaty Body System, A/RES/68/268, 2014.
29. Strengthening of the United Nations: An Agenda for Further Change, A_57_387-DE, 2002.

- Websites

30. <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CERD/CERD-C-99-3.pdf>
31. <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx>
32. <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/NgoHandbook/ngohandbook4.pdf>
33. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2005-04-07/secretary-generals-address-commission-human-rights>
34. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCERlections.aspx>
35. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/CurrentMembers.aspx>
36. https://www2.ohchr.org/english/bodies/HRTD/docs/LetterfromChairperson_treatybodysubmission.pdf
37. https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/5/1
38. https://www.ohchr.org/Documents/AboutUs/CivilSociety/Handbookfor_Civil_Society_Persian.pdf
39. <https://ijrcenter.org/un-treaty-bodies/>
40. <https://www.universal-rights.org/human-rights-rough-guides/a-rough-guide-to-the-human-rights-treaty-bodies>
41. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_PUB_15_2_TB%20Handbook_EN.pdf
42. https://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_5_1.doc
43. <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SP/CodeOfConduct.pdf>
44. https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/5/1
45. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/myanmar>
46. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/03/myanmar-un-resolution-international-resolve-pressure-military-business-links>
47. <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/myanmarffm/pages/index.aspx>